

CO JE TEOLOGIE (P. POKORNÝ)

A. POSLÁNÍ TEOLOGIE

Zde jsou prolegomena k hermeneutickému pojetí teologie, inspirovaná též tezí o Ježíši jako podobnosti Boha. Takové pojetí přísluší systematickému teologovi.

Jüngel, Keck, Pannenberg, Schillebeeckx, Schweitzer – vychází ze skutečnosti, že Ježíšova podobnost království Božího odkazují k jeho osobě jako ke klíči jeho vlastní zvěsti, a e velikonoční zlom zřetelně postavil celý jeho příběh do nového světla, takže o něm lze mluvit jako o Božím zjevení.

Obecná definice: teologie je reflexí víry – v teologii běží o interpretaci víry, její domýšlení a konfrontaci s dějinnými modely naší orientace ve světě.

Víra – vztah k Bohu.

Teologie má hermeneutický rozměr:

Jan 1,14 prohlašuje, že Ježíš ve své dějinné existenci byl Slovem (Božím); podobně Žd 1,2 (Bůh „promluvil“ skrze svého Syna, skrze něhož byly stvořeny eóny).

Ježíšův příběh je klíčem k poznání charakteru Boha jakožto milosti a pravdy.

Křesťanská teologie: na Ježíše ukazuje a vykládá jeho příběh, ale je-li to skutečná křesťanská teologie, kt. je výkladem základního hermeneutického dění, musí být hermeneutikou principiální, ne křesťanskou nebo kérygmatickou, ale kritickému ověřování přístupným výkladem skutečnosti vůbec.

Teologie je umocněnou hermeneutikou: vykládá a domýšlí obsah určitého klíčového dění a současně odhaluje, že samo toto závažné dění je třeba chápat jako vědomé sebesdělení toho, co i té rozhodující události přechází a podmiňuje všechnu skutečnost – že jde o sebezjevení Boží.

Jazyk hraje v životě víry významnou roli.

Víra se neobejde bez teologie, jakmile se stane svědectvím, a začne komunikovat.

Teologie není přímou reflexí Boha, protože patří do dějin a nemůže z nich sama vystoupit. Tam, kde mluví přímo o Bohu, může vypovídat jen tak, že vyjádří, čím Bůh není.

Teologie není ani reflexí Božího zjevení – tyto události jsou nám přístupné jen nepřímou, skrze svědectví těch, kt. byli přímými účastníky.

Teologie není ani reflexí víry – víra je postojem, spolehnutím, osvobozením od nejtěžších starostí, uvolněním k činu.

Teologie je soustavná a kritická reflexe svědectví víry o Božím zjevení. Jen nepřímou je reflexí víry a Božího zjevení.

Bb text mluví řečí „tohoto světa“, ale odvolává se na skutečnosti, kt. běžná zkušenost nezaznamenává. Takové svědectví je proto podezřelé z iluze. Takové svědectví však může získat respekt tím, že připustí své kritické ověřování a naznačí dokonce jeho postup. Potom se mluví o **hermeneutice svědectví**.

Funkce svědectví (Ricoeur)

Člověk je forenzní bytost, k jeho existenci patří, že se vztahuje k někomu, jemuž je odpovědný. To, o čem svědek svědčí, je vždycky nesamozřejmá záležitost, kt. stojí za to, vybyla projednávána. Ti, jimž

je svědectví určeno, je mohou zlehčit, odmítnou či se vyhnout odpovědi, ale nemohou popřít skutečnost svědectví a pravděpodobnost, že je tu něco, co svědectví předchází.

Svědkem Božího zjevení je církev se svým vyznáním. Neexistuje sama pro sebe, ale přes svou hříšnost a přes svou dnešní menšinovou zůstává nepřehlédnutelným svědkem. Obírat se svědectvím církve je smysluplná a vědecky oprávněná činnost teologie.

Svědectví se děje prostřednictvím řeči

Už to, že něco „stojí za řeč“, naznačuje jeho význam pro přinejmenším nejbližší budoucnost. (Ricoeur)

Teologie používá k výkladu svědectví o Bohu nejen lidská slova, ale i některé filozofické představy.

Metafora jako neobvyklé spojení známých kódů, kt. se jazyk nejprve vzpírá, může být signálem nové skutečnosti. Když Ježíš zvěstoval „evangelium“, mluvil inovující metaforou o „království Božím“ (a doplňoval to dalšími metaforami „Království Boží je jako...“).

Smyslem interpretace je především zprostředkování mezi různými podobami projektu světa.

B. PŘEDMĚT TEOLOGIE

Doba Otců – rozlišení mezi exegezí a dogmatikou; mezi biblistikou a systematikou

Otázky:

- Může svědectví dosvědčovanou událost zastoupit natolik, že se samo stává svědectvím?
- Je svědek a jeho svědectví součástí dosvědčené události právě tím, že demonstruje její prioritu před vším dosvědčováním?
- Tvoří dosvědčované události samy, bez teologické reflexe, jakousi osu dějin viditelnou hned po přijetí svědectví? (Dějiny spásy)
- Formují dosvědčované události jen postoj těch, kdo svědectví uvěřili tak pro širší dějinnou orientaci volají po teologické reflexi?

Otázka ověření svědectví

- Autentické svědectví zahrnuje vždy určitou informaci o události, na jejíž význam upozorňuje. Událost samu tak vědomě vystavuje dalšímu zkoumání v hluboké důvěře, že žádný poznatek, kt. se k ní vztahuje, nemůže jeho pravdivým svědectvím otřást.

Rozhodující je, aby adresáti výkladu pochopili, na jakou cestu je text svědectví zve, aby poznali význam toho, nač se svědectví odvolává.

Biblistika

Základní výroky svědectví víry jsou dnes nejasné bez výkladu:

Např. „Syn člověka nepřišel, aby mu sloužili, ale aby sloužil a dal svou duši jako výkupné za mnohé“ (Mk 10,45)

- Zasadit výrok do kontextu (úvod k pašijnímu příběhu)
- Konfrontovat jej s paralelními výroky (ustanovení Večeře Páně)
- Definovat sémantické předpoklady v pochopení jeho významu (role Syna člověka v tehdejších textech, sociální význam vykoupení v tehdejší společnosti)
- Ověřit referenční funkci výroku (jeho vztah k životu Ježíše Nazaretského)

Systematika

- Aktuální střed biblického svědectví
- Dle současných konceptů života
- Inspiruje praktickou teologii
- Zasazuje výsledky exegeze do nových souvislostí
- Homiletickým či pastoračním výkladem umožňuje nové, přímé vnímání

Biblická teologie interpretuje biblické svědectví víry o Božím zjevení dnešní řečí ta, aby dnešní člověk pochopil, jak toto svědectví pomáhalo svým původním adresátům řešit jejich tehdejší problémy a orientovat se v tehdejším světě.

Systematická teologie

Teologicky reflektované svědectví vede k události samé, ke zjevení Božímu. Ježíšův význam spočívá v tom, že je rozhodujícím zjevením Božím. Zjevení tak znamená, že na určitém místě dějin se odhaluje povaha Boží a jeho záměr, kt. neplatí jen ve chvíli zjevení. Jeho milosrdenství je elementárnější skutečností, nežli čas našich dějin a stojí na jeho začátku a konci. Kristus je alfa i omega.

Oběť Ježíše

- Smírčí oběť (Lv 17,1nn, 2 Mak 7,37; 4 Mak 6,27nn) byla výrazem reálné nápravy smrtelných důsledků hříchu. I když helénističtí čtenáři NZ nemohli celému tomuto pozadí porozumět, chápali, že jde o výraz závislosti jejich naděje na příběhu Ježíšově.
- Výrok o smírčí oběti je metaforou – jde o lidskou oběť, konanou mimo chrám, jednou pro vždy, za mnoho lidí...
- Metafora je nahraditelná jinými metaforami
- Výrok o Ježíšově vzkříšení – má smysl i mimo spojení s výroky zástupné smrti
- Výroky o zástupné smrti Ježíšově, ať už mluví řečí kultu (beránek, oběť, krev, „vydání“), řečí společenských funkcí (vykoupení, spasení, záchrana), osobních a politických vztahů (smíření) nebo trestního práva (zástupnost, ospravedlnění) navazují na starou tradici ustanovení stolu Páně – podle níž Ježíšova smrt je součástí jeho vlastní zvěsti a přijde k dobru celému společenství.
- Apokalyptické pozadí pojmu vzkříšení (1Te 1,9nn) se brzy stalo nesrozumitelným, ale výrok o vzkříšení působil dále jako zřetelný výraz pro Boží rehabilitaci Ježíše jako „přítele hříšníků“.

Pravidlo metaforické výměny

Tam, kde posluchač/čtenář metaforické sdělení přijme, vstoupí vlastně do jeho alternativního světa a nabude tak odstup od světa, kt. do té doby považoval za jediné skutečný. A z hlediska světa takové autentické metafory se jeho dosavadní svět začne jevit jako „okolí“ a celý se ocitne v novém světle.

Kdo např. přijme za své podobenství o posledním soudu (Mt 25,31-46), ten v každé konkrétní pomoci druhému člověku pozná znamení rozhodující, eschatologické, Boží skutečnosti. Kdo hledá „království Boží“, tj. nechá se touto nenahraditelnou metaforou přesvědčit, že království Boží „je k nalezení“, tomu se okolní příroda, jako jsou lilie nebo létající ptáci, stává metaforou Boží lásky (Mt 6,19-34 par.). Kdo jedení eucharistického chleba chápe a prožívá jako společenství s „tělem

Kristovým“, tomu se každé společné stolování stává obrazem Boží starosti o člověka, která přesahuje hranice pozemského žití.

Mluvit o Ježíši jako podobenství Božím znamená vstoupit nejprve do světa metafor, v nichž mluvil on sám. Nemluví v nich o sobě, ale vezmeme-li vážně podobenství o rozsévači (Mk 4,1-9par) nebo o kvasu v mouce (L 13,21 par), začne se on sám, pozemský Ježíš, jevit v novém světle: Jeho čas je chvílí, kdy se rozsévá k věčné žni, jeho konkrétní dějinný příběh se stává středem všeho stvoření.

Mluvit o Ježíši jako podobenství Božím znamená také vstoupit do světa povelikonočních metafor, kt. svědčí o Ježíši jako Synu Božím, jako o Pánu nebo jako o tom, jehož Bůh vzkřísil z mrtvých – a z jejich hlediska poznat nově svět, kt. je naším okolím. Svět začne celý ukazovat k Bohu jakožto svět směřující k Božímu soudu a jakožto svět trvajícím z Boží milosti a směřující k jejímu dovršení.